

L'EDUCACIÓ com a mecanisme de COOPERACIÓ per a impulsar el desenvolupament a GUATEMALA

Mario Rodríguez Acosta,
Instituto Guatemalteco de Economistas (IGE)

Guatemala és un país contradictori que, amb un desenvolupament desigual generat per una estructura econòmica històricament excloent, va signar la pau el 1996 i clogué així un conflicte armat que va durar trenta-sis anys i que va deixar milers de morts i de desapareguts, sense que els acords hagin modificat gens l'estructura econòmica que va ser l'origen de la guerra interna.

És just reconèixer que la Unió Europea va tenir un rol important en els processos de pacificació de la regió centreamericana, i la seva cooperació en el diàleg polític va ser decisiva per impulsar els processos d'implementació de la pau després de la signatura dels acords.

Però amb el temps l'estratègia de cooperació ha patit canvis significatius. Aquests canvis es varen començar a percebre a partir de l'any 2010, quan la

Unió Europea va definir com a pilar fonamental en matèria de cooperació per a la regió d'Amèrica Central l'Acord d'Associació, que no és res més que una versió europea de la política de liberalització econòmica que s'impulsa a tot el món pels principals blocs econòmics.

Per entendre el recorregut que ha tingut la cooperació per al desenvolupament de la Unió Europea a Guatemala i, en general, a Amèrica Central, és important recuperar allò acordat per ambdues regions l'any 1993, amb l'Acord Marc de Cooperació que va establir les bases del procés actual en reforçar i ampliar els àmbits en els quals s'havia de desenvolupar la cooperació i que se sintetitzen en els següents aspectes:

Fomentar l'estabilitat política i social a través de la democràcia, del respecte dels drets humans i del bon govern.

Aprofundir el procés d'integració regional entre els països centreamericans per contribuir a un creixement econòmic més gran i a una millora gradual de la qualitat de vida dels seus pobles.

Reduir la pobresa i fomentar un accés més equitatiu als serveis socials i als fruits del creixement econòmic, garantint un equilibri adequat entre els compo-

nents econòmics, socials i mediambientals, en un context de desenvolupament sostenible.

La revisió d'aquests tres punts permet establir que l'esmentada cooperació va respondre, inicialment de manera molt significativa, durant l'etapa de transició post bèl·lica que va viure la regió centreamericana. Més tard, amb els processos de reconciliació que es varen seguir a tots els països de l'àrea, la cooperació internacional es va concretar en impulsar els processos d'estabilitat política, de respecte dels drets humans i de lluita contra la pobresa i l'exclusió social, que segueixen essent línies vàlides en les actuals condicions sociopolítiques de la regió.

Però la cooperació, encara que reconegui una nova configuració sociopolítica a la zona, s'inclina per prioritzar els mecanismes que facin visible el tema comercial de l'Acord d'Associació dins de l'esquema del lliure comerç neoliberal. Tant els programes de cohesió social com els d'impuls als processos d'integració, duen implícita una perspectiva centrada primordialment en el tema econòmic, en la promoció de l'obertura comercial i en la construcció d'una institucionalització regional que els ajudi. L'objectiu de la cooperació dins de l'A-

cord d'Associació és fer operatiu el component comercial de l'esmentat acord, i garantir les inversions a la regió.

La pobresa, agreujada per la situació econòmica, el problema de la delinqüència i del crim organitzat, vinculat en molts aspectes al tràfic de droga, troben un estat dèbil, amb poc gruix institucional i amb una corrupció generalitzada, fets que provoquen un deteriorament de les condicions del sistema de justícia i, per tant, de la impunitat existent. Això fa que aquest context encara sigui més conflictiu i que requereixi una altra perspectiva, i no el reduccionisme de la cooperació actual vinculat al tema comercial i de seguretat.

El disseny i l'aplicació dels mecanismes de cooperació a la pràctica contradiuen les línies generals, el context de la intervenció i els objectius que es persegueixen. La pobresa no es pot combatre exclusivament donant suport a programes d'enfortiment de les capacitats empresarials orientades a facilitar l'intercanvi comercial, amb la finalitat de promoure el creixement econòmic, perquè el problema radica en les desigualtats que existeixen i en la manca de polítiques redistributives de la riquesa creada, no en la manca de capacitat per generar-la.

Aquesta evolució de l'estratègia de cooperació, que ara també inclou el diàleg polític, reflecteix el pensament i l'orientació que existeix en els Governos dels actuals països membres de la Unió Europea, una orientació marcadament neoliberal. Per això, els nous temes són una part important en l'estratègia de cooperació i han de ser observats com a mecanismes d'implementació de l'Acord d'Associació.

En aquest sentit, s'ha de reiterar que l'enfocament principal de la cooperació ha de ser la lluita contra la pobresa, la lluita contra l'exclusió social i la manca d'equitat, el perfeccionament de la democràcia, el compliment dels objectius de desenvolupament sostenible, els drets humans i la millora de les condicions de vida dels pobles.

No obstant, els canvis del context, especialment la recessió mundial i l'afectació econòmica que viu la Unió Europea, constitueixen un perill per a la cooperació en general, si no es corregeix el rumb i s'adopten noves modalitats que orientin millor els processos. No s'ha d'implementar un model de cooperació en què es prioritzin els interessos econòmics de les grans empreses o que es concebin els fluxos de la cooperació com a mecanismes per fer sortir de la crisi els propis països d'origen.

De tots els actors involucrats en l'àmbit de la cooperació internacional, les organitzacions no governamentals –ONG–, ara representen una de les expressions més interessants de solidaritat en la recerca de mecanismes que permetin construir un món més just, humà i equitatiu. Les accions que desenvolupen persegueixen promoure el desenvolupament i el benestar de les persones a partir de l'ampliació de les capacitats humanes actuals i futures, donant suport a aquells processos que permetin generar una acció redistributiva que promogui el desenvolupament social.

Accions com les que impulsen l'STEI Intersindical i Ensenyants Solidaris en l'àmbit educatiu s'han convertit en noves formes de cooperació nord-sud que tenen un gran impacte en societats com la guatemalenc, ja que permeten la participació directa dels actors, no només com una suma d'activitats i formes d'actuació, sinó que contribueixen a prendre consciència d'una ciutadania global que dona pautes per a la participació ciutadana.

Això no es pot menystenir, ja que en el camp educatiu és on es pot observar millor la petja de la dominació i de la discriminació que reflecteix i explica la Guatemala actual, si tenim en compte que 3,5 milions de nins, nines i joves en

edat escolar actualment estan exclosos de les aules, fet que afecta principalment els pobres i els indígenes. Aquesta situació és el reflex de l'abandonament de l'educació pública que provoca la visió neoliberal.

L'orientació actual de les polítiques educatives ha estat la creació d'organismes externs. En el cas guatemalenc el Banc Mundial, l'Agència Internacional per al Desenvolupament del Govern dels Estats Units d'Amèrica US AID i la cooperació alemanya són els que han tengut la influència suficient, si tenim en compte el grau de dependència econòmica en els darrers anys dels Governos guatemalencs, en l'orientació de la reforma educativa.

La reforma educativa va comptar amb el suport de tots els sectors socials i va ser producte d'una àmplia agenda sorgida arran dels Acords de pau, el pilar fonamental de la qual era la reconciliació nacional. Ha obtingut resultats contradictoris a causa de l'orientació neoliberal que va assumir i que permeten que els privilegis de classe es manifestin en el sistema escolar en conjunt.

L'aportació per al desenvolupament que fan les organitzacions socials europees en l'àmbit educatiu i, especialment, l'STEI Intersindical i Ensenyants Solidaris, pot no ser tan rellevant pel que fa a la inversió, però és més àmplia pel que fa als seus efectes, comparada amb els processos de cooperació bilateral i multilateral d'organismes internacionals i d'estats, ja que el seu impacte dins l'àmbit social és més ampli i perdurable, i assoleix una influència i un suport més grans entre les organitzacions de base que els programes governamentals en curs.

Els problemes socials no es resolen si no hi ha voluntat política per encarar els reptes i les condicions necessàries per resoldre les causes que els provoquen. La cooperació per al desenvolupament actualment s'encarrega de pal·liar els efectes socials i, per tant, les crisis són recurrents, ja que no s'arriben a desactivar les condicions que les provoquen. Els processos educatius crítics són clau per generar un desenvolupament inclusiu, sostenible i que generi benestar per a tots. ■

